

УДК 658.168.5:634 (477.44)

КОНЦЕНТРАЦІЯ ТА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ САДІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.С. Тупчій, аспірант*

Проаналізовано рівень ефективності виробництва продукції садівництва у сільськогосподарських підприємствах залежно від особливостей концентрації й спеціалізації та визначено основні переваги та обмеження концентрації виробництва, характерні для сучасних садівницьких підприємств.

Реформування агропромислового сектору економіки України супроводжується організаційно-економічними змінами. У більшості сільськогосподарських підприємств Вінницької області з початку 90-х років було порушено цілісність майнових комплексів, які перебували у спільній частковій власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств. На базі одного реформованого господарства створювалось 4-8 сільськогосподарських структур. Процеси деконцентрації та дестабілізації негативно вплинули на результати господарювання в галузі садівництва. В таких умовах виникає необхідність проведення наукових досліджень щодо сучасних особливостей функціонування садівничих підприємств, оцінки факторів підвищення ефективності їх діяльності. Як показує практика передових садівницьких підприємств Вінниччини, серед таких факторів слід виділити потенціал концентрації й спеціалізації.

Методика дослідження. Мета дослідження – визначити вплив концентрації та спеціалізації на ефективність виробництва плодоягідної продукції як важливої умови ефективного господарювання садівницьких підприємств Вінницької області. В процесі дослідження застосовувались методи порівняння, системного аналізу і синтезу, групування, узагальнення.

Результати досліджень. На сучасному етапі розвитку галузі садівництва та формування ринкових відносин перед сільськогосподарськими підприємствами постають важливі завдання – досягнення стійкого зростання виробництва плодоягідної продукції, надійного забезпечення населення країни плодами та ягодами, а промисловості – сировиною, підвищення конкурентоспроможності продукції. Від їх розв'язання залежить ефективність виробництва плодів та ягід, на яку значною мірою впливають рівень концентрації і спеціалізації як об'єктивний економічний процес.

Спеціалізація й концентрація є важливими організаційними факторами здійснення виробництва на інноваційній основі, оскільки вони постійно зумовлюють потребу в нових технологічних засобах праці, створенні умов для досягнення вищої продуктивності праці, підвищення якості продукції та ефективності господарювання, прибутковості підприємства [1].

* Науковий керівник – Ю.О. Нестерчук, доктор економічних наук, професор

Успіх садівничих підприємств визначається інтенсифікацією плодючого виробництва, ефективним використанням вкладених ресурсів та налагодженням збутової сфери. Недосконалість останньої стримує збільшення розмірів багаторічних насаджень. Розподіл виробників продукції садівництва (табл. 1) доводить економічні переваги підприємств з вищим ступенем концентрації галузі.

1. Вплив концентрації плодючих насаджень на економічну ефективність виробництва продукції садівництва в сільськогосподарських підприємствах корпорації «Вінницясадвинпром»*, 2011 р.

Показник	Групи сільськогосподарських підприємств за площею плодючих насаджень, га			
	I (до 245,3)	II (245,4-435,7)	III (435,8-626)	IV середньому на 1 сільськогосподарське підприємство
Кількість сільськогосподарських підприємств у групі	13	5	7	25
Середня площа насаджень, га	120,0	353,0	517,6	277,9
Середній валовий збір, ц	17960,2	22364,0	92080,0	39594,5
Урожайність, ц з га	149,7	63,4	177,9	142,5
Виробничі витрати на 1 га, грн	29113,3	9695,9	18805,2	22343,6
Ціна реалізації 1 ц, грн	258,2	203,0	186,9	227,2
Собівартість 1 ц реалізованих плодів та ягід, грн	236,6	165,8	153,4	199,1
Прибуток (збиток), грн				
на 1 га саду	4525,2	2350,6	5688,8	4416,1
на 1 ц	21,6	37,2	33,5	28,1
Рівень рентабельності, %	15,9	22,4	42,4	24,6
Рівень товарності, %	84,0	79,4	94,1	85,9

*Розраховано на основі даних ф. № 50-сг сільськогосподарських підприємств корпорації «Вінницясадвинпром»

Із зростанням площі плодючих насаджень у третій групі порівняно з першою у 4,3 рази збільшується урожайність плодів і ягід на 16 % та валове виробництво у 5 разів. Рівень інтенсивності на 1 га й повна собівартість 1 ц зменшились на 35,4 % або у 1,5 рази, що переконливо свідчать про дію ефекту масштабу у великотоварних садівничих підприємствах. Садівничі підприємства третьої групи відрізняються і більш високою прибутковістю від реалізації

плодоягідної продукції. Зокрема, це такі підприємства, як СТОВ «Поділля», ТОВ «Обрій», ТОВ «Агроеталон», ТОВ «Комарівці», ТОВ «Міжлісся». З розрахунку на 1 га плодоягідних насаджень по підприємствах третьої групи у порівнянні з середніми даними першої та другої групи, одержано було прибутку відповідно на 26 й 42 % більше. На підвищення прибутковості промислового садівництва суттєво впливає раціональна концентрація багаторічних насаджень. За такої тенденції складаються сприятливі умови для досягнення найбільш раціональних розмірів садів, підвищення урожайності насаджень та прибутковості виробництва плодоягідної продукції. Так, якщо в підприємствах першої групи рівень рентабельності реалізованих плодів й ягід становив лише 15,9 %, то в четвертій – на кожну витрачену гривню одержували по 42 коп прибутку.

Проведені розрахунки показують, що в перспективі мінімальною площею насаджень, за якої забезпечується прибуткове ведення галузі на Вінниччині, слід вважати 120 га, а оптимальною, за якої сформований рівень рентабельності створює умови для розширеного відтворення галузі садівництва в майбутньому – понад 435 га із розрахунку на підприємство.

Концентрація та спеціалізація – різні за своєю природою економічні процеси, проте вони дуже тісно зв'язані між собою, адже концентрація ефективна тоді, коли вона здійснюється на основі спеціалізації виробництва продукції садівництва [2].

У сільському господарстві важливим є правильне поєднання галузей рослинництва і тваринництва, що дає можливість зменшити сезонність сільськогосподарського виробництва, більш рівномірно використовувати робочу силу протягом року, забезпечити регулярне надходження продукції і коштів [3]. Тому поглиблення спеціалізації галузі садівництва в аграрному секторі у порівнянні із іншими галузями є більш складним процесом, який повинен відбуватися з урахуванням тих особливостей, які притаманні сільському господарству, а також сприяти не тільки нарощуванню обсягів виробництва продукції, його ефективності, а й не допускати порушення екологічної рівноваги. Тобто, для забезпечення сталого розвитку сільського господарства на певній території, якій притаманні різні природно-кліматичні умови, необхідно обирати раціональні підходи щодо визначення рівня спеціалізації та концентрації виробництва. До поглиблення спеціалізації садівницьких підприємств має спонукати конкуренція між сільськогосподарськими виробниками плодоягідної продукції, що значно посилюється в умовах насиченого продовольством ринку. Для визначення взаємозв'язку спеціалізації та інших показників економічної ефективності проведено групування сільськогосподарських підприємств Вінницької області за рівнем спеціалізації, який визначено у вигляді питомої ваги доходу, одержаного від реалізації плодоягідної продукції, у загальному обсязі товарної продукції (табл. 2).

2. Вплив спеціалізації на прибутковість виробництва продукції садівництва в сільськогосподарських підприємствах корпорації «Вінницясадвинпром»*, 2011 р.

Показник	Групи сільськогосподарських підприємств за питомою вагою виручки від реалізації плодоягідної продукції в структурі товарної продукції, %			
	I (0-33,6)	II (33,7-66,8)	III (66,9-100)	В середньому на 1 сільськогосподарське підприємство
Кількість сільськогосподарських підприємств у групі	6	6	13	25
Рівень спеціалізації, %	11,6	53,5	91,2	52,1
Площа плодоягідних насаджень, га	145,7	299,8	328,8	258,1
Валовий збір на 1 підприємство, ц	8962,3	45573,8	50972,7	35169,6
Урожайність, ц з га	61,5	152,0	155,0	122,8
Виробничі витрати на 1 га, грн	8862,4	15178,6	31872,6	18637,9
Ціна реалізації 1 ц, грн	158,3	183,8	279,0	207,0
Собівартість 1 ц реалізованих плодів та ягід, грн	152,6	18382,2	32821,2	17118,6
Прибуток (збиток), грн				
на 1 га саду	1222,4	2354,0	6841,9	3472,8
на 1 ц	5,7	31,7	36,8	24,7
Рівень рентабельності, %	5,0	29,7	31,4	22,0
Рівень товарності, %	87,3	81,4	87,3	85,3

*Розраховано на основі даних ф. № 50-сг сільськогосподарських підприємств корпорації «Вінницясадвинпром»

За даними табл. 2 спостерігається чітка тенденція до зростання обсягів виробництва плодів та ягід в підприємствах відповідно до рівня спеціалізації. Так, у першій групі з найнижчою часткою плодоягідної продукції в структурі товарної продукції до 33,6 % її виробляється 8962,3 ц у розрахунку на підприємство, а в третій групі з рівнем спеціалізації від 66,9 до 100 % цей показник складає 50972,7 ц, що у 8,7 раза більше. Спеціалізовані садівницькі підприємства в третій групі досягли найвищого рівня продуктивності 155,0 ц/га; за рахунок високої ціни реалізації (279 грн/ц) підприємства отримали прибуток на 5619,5 грн/га та 31,1 грн/ц більше, в порівнянні з першою групою.

Розвиток та поглиблення спеціалізації садівничих підприємств в ринковому середовищі вимагає розв'язання такої гострої економічної проблеми, як дотримання паритетності цін на сільськогосподарську продукцію й продукцію промисловості, що споживається аграрною сферою. Однією з причин реалізації спеціалізованими підприємствами першої та другої груп за низькою ціною продукції садівництва пояснюється встановленням низьких монопольних цін на плодоягідну сировину такими переробними підприємствами Вінницької області, як ТОВ "Рахнянсько-Лісовий консервний завод", ВАТ "Ямпільський консервний завод", ТОВ "Агрона Фрут Україна" та інші.

Висновки. В результаті проведеного дослідження встановлено: мінімальною концентрацією насаджень з розрахунку на підприємство Вінницької області, за якого забезпечується прибуткове ведення галузі садівництва, слід вважати 120 га, а оптимальною – понад 435 га; раціональним доцільно вважати поглиблений рівень спеціалізації садівничих підприємств у межах 66,9-100 %.

Відносно раціональних рівнів концентрації й спеціалізації зазначимо, що визначені нами оптимальні розміри садівничих підприємств стосуються лише сільськогосподарських підприємств і не дають підстав стверджувати, що садівництво не слід розвивати в інших господарських формуваннях, оскільки розміщення його в різних типах аграрних формувань в сучасних умовах – об'єктивна реальність. В силу своєї специфіки сільськогосподарське виробництво є диверсифікованим, тому досягти оптимальних параметрів всіх галузей у кожному сільськогосподарському підприємстві неможливо, а взаємодія двох основних галузей – рослинництва (зокрема садівництва) і тваринництва є об'єктивною необхідністю практично для всіх форм господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кушнірук В.С. Поглиблення спеціалізації садівничих підприємств / В.С. Кушнірук // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 52–56.
2. Власюк Ю.О. Концентрація виробництва у промисловому садівництві та її вплив на ефективність діяльності підприємств галузі / Ю.О. Власюк // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2011. – № 1 (13). – С. 85 – 90.
3. Зубова О.В. Спеціалізація виробництва як фактор сталості розвитку сільськогосподарських підприємств / О.В. Зубова / [Інтернет ресурс]. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.../pdf/63.pdf

Підвищення рівня концентрації та спеціалізації у садівничих підприємствах Вінницької області забезпечує значне зростання

продуктивності й прибутковості плодоягідних насаджень. Результативність діяльності садівничих підприємств визначаються інтенсифікацією плодоягідного виробництва, ефективним використанням вкладених ресурсів та налагодженням збутової сфери.

The increasing level of concentration and specialisation in horticulture enterprises in the Vinnitsa region, significant increase of productivity and profitability of fruits and berry plantation. Results of horticulture enterprises are defined intensification of fruits and berry production, effective usage of nested resources and established marketing areas.

Ключевые слова: *уровень концентрации, специализация производства, эффективность, садоводческие предприятия.*

Keywords: *concentration, specialization of production, efficiency, horticulture enterprises.*